

und beiden Theilen keine Schranke in der Befriedigung ihrer Neigungen auflegt. Ovid und der jüngere Plinius haben dreimal, Caesar und Antonius viermal, Sulla und Pompeius fünfmal, Cicero's Tochter Tullia dreimal geheirathet; aus der Kaiserzeit haben wir die Grabinschrift einer siebenten Frau und die Satiriker wissen von acht- und zehnmaligen Verheirathungen zu erzählen."

Bij de beoordeeling van het huwelijk te Rome mogen zeker niet worden voorbijgezien de verschillende phasen, die deze instelling aldaar doorliep. Nochtans is reeds aanstonds eene opmerking te maken, die wel verre van slechts voor een' korten tijd of eenen bepaalden vorm te gelden, veeleer op het Romeinsche huwelijk in het algemeen toepasselijk is.

»Ook had de Heere God gesproken," dus lezen we in Genesis II : 18: „Het is niet goed, dat de mensch alleen zij; Ik zal hem eene hulpe maken, die als tegen hem over zij." De volkomen mensch bestaat eerst in de vereeniging van man en vrouw. Niet slechts heeft de vrouw aan den man behoefte, maar ook vindt hij in haar de aanvulling van zijn wezen, en kan hij buiten haar zijn aard niet ontplooien in den vollen rijkdom.

Is deze beschouwing van de vrouw, die Gods Woord ons leert, ook te Rome doorgedrongen? Hoort het antwoord, dat op deze vraag de hoogleeraar Hölder geeft, wanneer hij zegt: »Wenn nach Fichte der unverheiratete Mensch nur ein halber Mensch ist, so ist dem Römerthume nichts fremder als diese Auffassung; ein ganzes Dasein führt für sich jeder auf sich selbst gestellte Mann; dagegen führt er in den Seinigen ein mehrfaches und über seinen Tod hinausreichendes Dasein, denn ihr Dasein ist eine Vervielfältigung und Fortsetzung des seinigen." ¹⁾

De man is in zich zelf volkomen. Heeft hij behoefte aan een menschelijk wezen buiten zich, dan is het eer aan een kind, dan aan de vrouw. Ja, tot de vrouw komt hij om het kind. Het wezen

¹⁾ T. a. p., p. 14.